

4/2012

NOTAT

Jens Johan Hyvik

1814 OG GRUNNLOVEN SETT FRA REGIONENE

HØGSKULEN I VOLDA

MØREFORSKING

Forfattar	Jens Johan Hyvik
Ansvarleg utgjevar	Høgskulen i Volda
ISSN	1891-5973
Sats	Forfattar
Distribusjon	http://www.hivolda.no/notat

Notatet er basert på et innlegg som ble holdt på åpningsseminaret til prosjektet *Grunnloven og regionene: hegemoni, kontinuitet og brudd* ved NTNU fredag 3. februar 2012. I etterkant av seminaret er det gjort noen endringer og tilføyelser i teksten. Jeg vil takke Atle Døssland, Knut Sprauten og Elin Myhre for kommentarer til manuskriptet.

Notatet er en del av prosjektet «Kulturperspektiv på møtet mellom embedsmenn og bønder», et strategisk høgskoleprosjekt ved Høgskulen i Volda, ved Historisk institutt og Institutt for religion, livssyn og kristendom. Notatet må tilegnes Hyvik sitt postdoktorprosjekt ved Høgskulen i Volda.

© Forfattar/Høgskulen i Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Høgskulen i Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Om notatserien

Ulike slag publikasjonar av mindre omfang, t.d. forprosjektnotat, papers, artikkelutkast o.a. Eit hovudføre mål med serien er å stimulere til publisering og fagleg debatt i miljøet. Kvar forfattar er ansvarleg for sitt arbeid, og dekan skal vere orientert om utgjevinga på førehand. Manusset må vere gjennomarbeidd med omsyn til språk og struktur.

Innhold

1814 og Grunnloven sett fra regionene	3
Det vi vet	4
Hvilken rolle spilte regionene i 1814?	6
Nettverk.....	9
Nytt statssenter og sentrum-periferi problemet	10
Avslutning.....	12

1814 og Grunnloven sett fra regionene

Prosjektet *Grunnloven og regionene: hegemoni, kontinuitet, brudd* er et viktig prosjekt. Så vidt jeg har oversikt er det første gang at Grunnloven og 1814 settes i et perspektiv der regionene står i sentrum. Det er på tide. Altfor lenge har nasjonale perspektiv på 1814 fått lov til å dominere forskningen på emnet.

Når det engang er slik at det nasjonale har dominert, er det kanskje ikke så rart. Hendelsene i 1814 og Grunnloven har – hver på sin måte – spilt en betydelig rolle i den nasjonale historien. Derfor har også perspektivet vært nasjonalt. Da jeg, for det som begynner å bli en del år siden, holdt på med min hovedoppgave om Jacob Aall og det nasjonale i årene fram til og med 1814, slo det meg at mye av 1814-litteraturen stammet fra tiden før andre verdenskrig. Det er naturligvis unntak, men likevel – mange av de grunnleggende studiene, kildesamlinger og lignende, kom før krigen. Etter hvert fikk jeg en tanke om at mens 1814 (og ”tilgrensende herligheter”) var det store forskningsemnet i norsk historie før 1940, overtok andre verdenskrig denne rollen i historiefaget etter krigen. Nå har vi fått krigen på avstand (selv om den fortsetter å engasjere) og kanskje kan grunnlovsjubiléet medvirke til at 1814 igjen kan bli ”det store” forskningsemnet, i hvert fall for noen år.

I så fall er det historikernes viktigste rolle å bidra til å sette 1814 i nytt lys. Et viktig område i så måte er at vi får nye kildebaserte studier som kan gi oss lokale og regionale perspektiver på hendelsene i 1814, Grunnloven og generelt hvilken betydning ”miraklenes år” har hatt for norsk historie. Ikke noe stygt sagt om krigen og forskningen på den, men jeg mener det er liten tvil om at i det store bildet er 1814 og Grunnloven langt viktigere ...

I innlegget vil jeg prøve å komme med noen perspektiver på 1814 og Grunnloven sett fra regionene. Jeg vil også inkludere det lokale nivået mer generelt. Først skal jeg si litt om det vi vet og ikke vet, og deretter kommentere noen av de sentrale problemstillingene til prosjektet slik de er oppsummert av prosjektleder Ida Bull:

1. *Hvilken rolle spilte regionene?*
2. *Hva slags nettverk var embetsmenn, borgere og bønder involvert i – regionalt og nasjonalt, og hvordan endret det seg?*
3. *Hvordan ble forbindelsene mellom sentrum og periferi påvirket av at statssentret kom nærmere?*¹

Underveis vil jeg også komme inn på prosjektet *Kulturperspektiv på møte mellom embetsmenn og bønder* som er et SHP-prosjekt ved Høgskulen i Volda, og hvordan ting det har vært arbeidet med ved dette prosjektet er relevant i forhold til prosjektet «Grunnloven og regionene».²

Det vi vet

Noe er jo naturligvis skrevet om det regionale og lokale i de kjente oversiktsverkene om 1814 og tiden omkring. Jeg har i forbindelse med dette innlegget igjen bladd i noen av disse verkene, og det befester inntrykket av at regionene og det lokale nivået har blitt underkommunisert. Litt finnes om valgene, litt om Trondhjemsturen til Christian Frederik, noe om krigshandlingene og litt annet, men det er i det store og hele ganske smått.

I de siste årene er det skrevet noen masteroppgaver med et regionalt perspektiv: en om Telemark og en om Nordland (Gunnar Bolstad og Hanne Flørnes Vandraas).³ Begge setter begivenhetene i 1814 inn i en regional ramme, der forfatterne prøver å se ting i sammenheng. Et viktig poeng i så måte er, som det særlig drøftes av Vandraas, i hvilken grad forsyningskrisen påvirket det som hendte i 1814.

Det er også skrevet en masteroppgave om bøndene på Eidsvoll, der forfatteren blant annet ser på de grunnlovskastene som ble levert fra bønder. Her drøftes det blant annet om grunnlovskastene tyder på en større ideologisk bevissthet blant bøndene i Gudbrandsdalen enn andre steder, en tanke Yngvar Nielsen i sin tid lanserte.⁴

Når det gjelder perspektiver på det lokale og regionale, vil jeg fremheve at Elin Myhre for tiden holder på å registrere lokal- og regionalhistorisk litteratur som har 1814 og Grunnloven

---

¹ Oppsummert i e-post fra prosjektleder Ida Bull til forfatteren 24.11.2011. Se også prosjektbeskrivelsen *Grunnloven og regionene: hegemoni, kontinuitet, brudd* [upublisert].

² For mer, se prosjektets nettside <http://www.hivolda.no/shp-kultur>

³ Bolstad, Gunnar. "Der blev dygtig politiseret ..." *Politisk kulturdannelse i Øvre Telemark rundt 1814*. Masteroppgave i Kulturmøte. Høgskulen i Volda. 2010.

Vandraas, Hanne Flørnes. *Enige og tro til Dovre faller? En historisk undersøkelse av de politiske hendelsene i Nordland i 1814-1815*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo 2008.

⁴ Homb, Frode Dyrnes. *Bøndene i 1814*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo 2011.

som utgangspunkt. Dette arbeidet utføres i forbindelse med et NFR-støttet prosjekt ved Norsk Lokalhistorisk institutt (NLI). Registreringen skjer fortløpende og referanser legges ut på nettet.⁵ Nå er arbeidet pågående og langt fra ferdig. Jeg har heller ikke fått gått systematisk inn i litteraturen Myhre har funnet fram til, bare gjort noen dykk, så det følgende sier jeg med mange forbehold. Jeg vil takke Elin Myhre for et hyggelig møte på NLI vinteren 2012 og interessante samtaler om tendenser i materialet og innspill som jeg også bygger på her. Så langt tegner det seg noen trender og de kan beskrives slik:

1) Det er skrevet overraskende lite innenfor lokal- og regionalhistorie om 1814. Det finnes noe i lokale og regionale tidsskrift, årsskrift og lignende, men ikke veldig mye. I lokal- og regionalhistoriske verk synes også 1814 å få liten plass. Kanskje er det noen unntak her,⁶ men ofte kan det se ut som at man har passert 1814 ganske raskt.

2) Det som finnes, fordeler seg på følgende tema:

1. Soldatbrev, stoff om krigen og matopptøyer i 1814. Det er blant annet publisert en del brev fra soldater og en del stoff som relaterer seg til krigshandlingene på Østlandet, særlig der trefninger og større begivenheter har funnet sted.
2. Valgene: det finnes litt om valgene i 1814. Likevel er det egentlig overraskende lite skrevet om dette, og det som er skrevet går sjelden ut over å referere lokale adresser og fullmakter som allerede er kjente. Noen steder er det skrevet om valgmenn og hvem de var. Slike undersøkelser er interessante og det er lett å ønske seg flere av dem!
3. Representantene: Her er det gjort litt. Eidsvollsrepresentanter (og noen ganger representanter ved det overordentlige stortinget på høsten og senere storting) kan ha fått sine egne biografier, enten i egne artikler eller at flere lokale/regionale representanter behandles i sammenheng. Representantene på Eidsvoll er også biografert i Norsk biografisk leksikon.

Med andre ord, her er store hull i kunnskapene våre om det som faktisk hendte i 1814 på lokalt og regionalt nivå, og dermed også begrenset hva vi kan si om dette. Den gode nyheten er at det gir mye åpent lende i forskningssammenheng og at prosjektet Grunnloven og regionene blir enda viktigere.

---

⁵ Se lokalhistoriewiki.no <http://www.lokalhistoriewiki.no/index.php/Kategori:1814-artikkel>

⁶ Litt står f.eks i bind 3 i Oslo bys historie. Myhre, Jan Eivind. *Oslo bys historie. Bind 3. Hovedstaden Christiania. Fra 1814 til 1900*. Oslo 1990. Kapittel 1.

Hvorfor er det skrevet så lite lokalt? Elin Myhre mener det kan ha å gjøre med at siden det dominerende perspektivet på 1814 har vært så nasjonalt, så har man i lokale og regionale sammenhenger tenkt at dette er en sak for den nasjonale historien. Man kan dessuten ha hatt en forestilling om at det allerede er skrevet så mye om 1814, og derfor at lokale studier har liten betydning (tenk så feil man kan ta!). En annen opplagt grunn har å gjøre med kildematerialet. For å få studier som borrar dypt lokalt og regionalt, krever det fort et betydelig kildearbeid der man må sette sammen opplysninger fra ulike kilder. Det kan være både tidkrevende og vanskelig. (Her må jeg berømme at flere av delprosjektene i Grunnloven og regionene vil gå inn i slikt kildemateriale.)

Lettere tilgjengelig er erindringer og brevmateriale, dagbøker og lignende fra personer som var aktive i 1814 (eller som stod slike nær). Her kan man finne en del uttrykk for lokale holdninger (rett nok ofte sett fra et eliteperspektiv), men så vidt jeg kjenner til, er slikt materiale i liten grad studert systematisk med et lokalt eller regionalt perspektiv. Et eksempel på slikt materiale er et brev fra Carl Falsen til sogneprest Andreas Faye i Holt som gir et innblikk i hendelsene i Trondheim i 1814 (brevet ble trykket av Faye som vedlegg til boka *Norge i 1814* i 1864). Systematiske studier av aviser og andre publikasjoner i 1814 kan også være verdifulle.⁷

Hvilken rolle spilte regionene i 1814?

Regionene og det lokale nivået var viktig i forhold til valgene til riksforsamlingen (og valget på høsten til det første Stortinget). Når Christian Frederik i 19. februar 1814 satte rammene for det som skulle skje utover våren, ble det gitt instruks om at det norske folk skulle samles i kirkene og avlegge ed på at man ville ”hevde Norges selvstændighed”. Edsavleggelsen ble fulgt av at menigheten skulle velge to valgmenn, hvorav den ene skulle være fra bondestanden. Disse skulle senere møte valgmenn fra hele amtet, og amtsforsamlingen i sin tur skulle velge tre utsendinger fra hvert amt til riksforsamlingen. Byene valgte egne representanter, med noen unntak en representant fra hver by. At valgene grep inn i det norske samfunnet og engasjerte store deler av befolkningen er hevet over tvil, men egentlig vet vi ganske lite om hvordan.

Så langt har jeg egentlig snakket mer om det lokale enn regionale nivået. Som det er understreket i prosjektbeskrivelsen spilte det regionale nivået, forstått som *stiftet*, en betydelig

---

⁷ En viktig kilde i så måte er Ragnar Anker Nilsen sin bibliografi *Hva fikk nordmennene å lese i 1814?* Universitetsbiblioteket i Oslo 1997. Elektronisk versjon: <http://www.nb.no/utlevering/nb/fc27b90b6a321f5247ebc5d9c18f4e79#&struct=DIV4>

rolle før 1814, men ble svekket etter grunnlovsåret. Valget til riksforsamlingen og senere storting tok utgangspunkt i amtene og byene, mens stiftene ikke spilte noen vesentlig rolle i denne sammenhengen.

Prinsens reise til Trondheim i månedsskiftet januar-februar 1814 tyder på at distriktene utenfor østlandsområdet ble tatt alvorlig fra den nye statsledelsen. At Christian Frederik reiste til Trondheim, må naturligvis tolkes som et forsøk på å lodde (og påvirke) stemningen i distriktet og knytte båndene nordover. Vi kan merke oss at han også la reisen opp slik at den dekket et størst mulig område, opp Gudbrandsdalen og ned Østerdalen.⁸ I denne sammenhengen kan vi også ta med at han sommeren året før hadde reist til Sørlandet, og at han etter proklamasjonene 19. februar sendte særskilte sendebud til Kristiansand og Bergen, der budene skulle ta seg tid til å arbeide for den gode saken (altså prinsens linje).⁹

Mye av Christian Frederiks handlinger i 1814 må ses i lys av den motstanden han møtte. Det gjaldt, for det første, planen om å overta tronen ifølge arveretten. Som vi vet valgte prinsen, etter litt nøling (og ikke minst tilbakemeldingene som han fikk i Trondheim), å gå bort i fra denne planen ved det såkalte Notabelmøtet på Eidsvoll 16. februar. For det andre fikk han motstand fra dem som ønsket en fredsslutning med Sverige. Den første tiden etter fredsslutningen synes denne gruppen og ha uttrykt sine tanker relativt åpenlyst. Men de ble snart hysjet ned, og etter at Christian Frederiks proklamasjoner i etterkant av Notabelmøtet ble offentliggjort 22. februar, var de også ganske tause. Vi vet at stemningen på denne tiden var svært trykkende overfor annerledes tenkende.¹⁰

På mange måter ser regionene i liten grad ut til å ha spilt noen selvstendig rolle i 1814. Med proklamasjonene i februar og innkallingen til riksforsamlingen stilnet også den motstanden Christian Frederik hadde møtt. Valgene kunne i det videre gjennomføres ved hjelp av et embetsverk som i all hovedsak var lojalt overfor Christian Frederik. I den grad prinsen ”brukte” regionene var det, som vi har sett, for å lodde stemningen og å søke oppslutning. Slik kontakt synes å ha skjedd på eneveldets maner, ved at linjene ble knyttet mot prinsens person.

Men kanskje er det for lett med dette å avskrive regionenes betydning? Christian Frederiks handlinger i 1814 kan tyde på at han *fryktet* regionene mer enn han så et potensial til å *bruke* dem. Det er i så fall interessant, og kan bety at deres rolle ikke må undervurderes. Arne

---

⁸ Bergsgård, Arne. *Året 1814. I Grunnlova*. Andre opplaget. Oslo 1943, s. 116-119

⁹ Bergsgård 1943, s. 143

¹⁰ Hyvik, Jens Johan. *”Fædrelandske Ideer”. Jacob Aalls nasjonsforståelse 1799-1814*. Med en innledning av J. Peter Burgess. Kristiansand 2003, s. 194-198.

Bergsgård skriver om hvordan prinsen avlyste det planlagte årsmøtet i Selskabet for Norges Vel i månedsskiftet januar-februar og reiste heller til Trondheim. Trolig hadde det sammenheng med at han var redd for den motstanden han kunne møte i en slik forsamling.¹¹ I dette bildet hører det også med at Selskabet for Norges Vel var en organisasjon med et stort regionalt og lokalt organisasjonsapparat som kunne mobiliseres – og som hadde vist sitt potensial i forbindelse med universitetssaken.¹² Om Selskabet hadde fått mulighet, kunne det ha satt et preg på 1814 som det er vanskelig å se følgene av. Også opplegget for valgene (valg på lokalt-, amt- og by-nivå, krav til bonderepresentasjon og militær representasjon) kan tolkes som et forsøk på å avverge at for sterke grupperinger dannet seg regionalt, samtidig som opplegget sørget for nasjonal legitimitet. (Jeg er forresten usikker på om noen har systematisk gått inn i Christian Frederiks arkiv for å se på kontakten ut mot regionalt og lokalt nivå, det ville vært interessant!)

Vi kan her ta med et par ord om de militære. Om det var noen gruppe Christian Frederik bevisst brukte og bygget opp om i 1814, var det de militære. Til tross for at hæren var regionalt oppbygd, var store deler av hæren samlet på Østlandet våren 1814, og prinsen la vekt på holde nær kontakt med avdelingene. Å besøke militære avdelinger var faktisk det første han gjorde på vei til Christiania etter notabelmøtet. Ved hyllingen som regent 22. februar tok han i mot militære avdelingers hyllest i Christiania.¹³ At mellom 1/3 og 1/4 av representantene som møtte ved riksforsamlingen var valgt fra militære avdelinger, hører med. Det kan tolkes som en ”motvekt” til representantene som var valgt fra amtene og byene.

Til slutt i denne delen kan vi spørre om i hvilken grad alt dette egentlig ble fanget opp av folket der ute? Det er liten tvil om at et folkelig engasjement var økende frem mot og ut på sommeren 1814, i hvert fall i sentrale strøk, men hva med månedene før det? Valgene våren 1814 må nødvendigvis ha hatt betydning, men egentlig er det – som nevnt – altfor lite vi egentlig vet om det lokale nivået. Et interessant fenomen er likevel de grunnlovsforslagene som kom inn. Noen av dem var også utformet av folk med bondebakgrunn. Dette tyder på et engasjement rundt om i landet og bevissthet om det som foregikk.

Jeg vil avslutte denne delen med en historie fra en konflikt i Skudneshavn (i Rogaland) 14. februar 1814 (to dager før Notabelmøtet). Konflikten handlet om fiskernes plikt til å betale

---

¹¹ Bergsgård 1943, s. 114-15. Også en universitetsfest i Christiania ble avlyst

¹² Hyvik, Jens Johan. ”En nasjonal og lokal forening. Arendal distriktskommisjon av Selskabet for Norges Vel”, i *Heimen. Tidsskrift for lokal og regional historie*, nr. 3. 2005.

¹³ Bergsgård 1943, s. 142

tiende fra sildefisket. Da striden tilspisset seg skal sorenskriveren har ropt til allmuen at det handlet om en kongelig ordre som måtte adlydes. Folket ropte da tilbake til ham: ”Vi har jo ingen konge!”¹⁴ Om historien stemmer, tyder den på at folket var svært godt informert.

Nettverk

Hvilke nettverk var embetsmenn, borgere og bønder involvert i og hvordan endret dette seg omkring 1814? De siste årene har satt fokus på nettverksforskning, og nettverksstudiene som det legges opp til i prosjektet, vil uten tvil kunne kaste nytt lys over mange av prosessene både i og omkring 1814.

I min hovedoppgave om Jacob Aall fulgte jeg ikke nettverkssporet eksplisitt, men det er liten tvil om at han engasjerte nettverk når han ville ha noe gjort. Et eksempel i så måte er hvordan Aall organiserte en ”lojal opposisjon” på Sør-Østlandet i 1809, for å påvirke regjeringskommisjonen i retning av å få til en ordning med England. Et annet eksempel er hvordan han i København engasjerte sitt eget nettverk i forbindelse med universitetssaken.¹⁵ Uten at jeg har studert dette, er det interessant hvordan Jacob Aall med få unntak ble valgt til alle storting fram til 1830.¹⁶ Er det tale om det Ida Bull i prosjektbeskrivelsen kaller en overgang fra uformelle nettverk til formell representasjon vi ser? Gikk Aall fra å bruke de uformelle nettverkene over til å søke formell representasjon? Dette kan synes som en nærliggende tolkning.

Flere av deltakerne på prosjektet *Kulturmøte mellom embetsmenn og bønder* i Volda har tatt i bruk nettverksanalyse og mikrohistorisk tilnærming. I hovedsak har dette vært brukt for å få fram lokale forhold og regionale variasjoner (blant annet ved fadderskapsanalyser) og ikke minst for å se på interaksjon mellom embetsmenn og bønder.¹⁷ I hvilken grad gikk de inn i hverandres nettverk, og hva ble nettverkene brukt til? Et hovedfokus har vært rettet mot Vågå (Harald Krøvel og Mette Vårdal). Et annet interesseområde er gruppen av det Atle Døssland har kalt ”halvkondisjonerte”, mellomgrupper som lensmenn, underoffiserer, lærere, klokkere, samt handlende og fullmektiger fra bondestanden i det norske samfunnet.¹⁸ Målet med disse

---

¹⁴ Nilsen, Hakild. ”Opptøyer i Skudneshavn i 1814 og kommisjonssaken som fulgte.” I *Ætt og Heim*. 1968.

¹⁵ Hyvik 2005, s. 212-213.

¹⁶ Aall var ikke valgt til det overordentlige Stortinget i 1814 og Stortingene i 1818 og 1824.

¹⁷ Se for eksempel Døssland, Atle. *Kulturperspektiv på møte mellom bønder og embetsmenn. Arbeidshypoteser i tid og rom*. Notat 1/2009. Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda 2009. Kjelland, Arnfinn. ”Norsk lokalhistorie og ”nyare” mikrohistorie”, i *Heimen*. Bind 46, hefte 3, 2009, s 237-254. Se også flere publikasjoner på prosjektets hjemmeside <http://www.hivolda.no/nyn/hivolda/om-hogskulen/avdelingar/samfunnsfag-og-historie/fou/shp--kulturperspektiv/publikasjoner>.

¹⁸ Om halvkondisjonerte se Døssland, Atle. *Embetsmenn, bønder og fadderskap i Hosanger sokn 1750-1854*. Notat 20/2010. Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda. Volda 2010. Se også: Gjerdåker, Brynjulv.

studiene er å si noe om interaksjonen mellom bønder og embetsmenn ved å sette fokus på mellomgruppene.

En studie som er direkte relevant i forhold til 1814 er Gunnar Bolstad sin masteroppgave om ”Politisk kulturdannelse i øvre Telemark rundt 1814”. Her ser han særlig på personer med bondebakgrunn fra øvre Telemark som ble valgt til politiske verv omkring 1814. Typisk for disse er at de var mer enn vanlige bønder og hadde både ”kulturell og sosial kapital over gjennomsnittet”.¹⁹ Disse bøndene var politisk engasjerte og hadde politiske interesser. Men når det kom til muligheten til gjennomslag, var de avhengig av nettverk og allianser. ”De sosiale nettverkene må ha spilt en avgjørende rolle for bondepolitikernes potensial”, skriver Bolstad.²⁰

Nytt statssenter og sentrum-periferi problemet

Utvilsomt må etableringen av Christiania som hovedstad ha hatt en betydelig innflytelse på forholdet mellom sentrum og periferi. Jeg tror perspektivet med å trekke sentrum-periferi diskusjonen tilbake til årene omkring 1814, vil bli svært spennende. Her vil de fleste delprosjektene gi nytt lys. Perspektivene på tvers av 1814 er svært interessante.

Et emne i så måte, som også er nevnt i prosjektbeskrivelsen, er formannskapslovene. En del er jo naturligvis skrevet om dette. Fremfor alt Arne Bergsgård sin grunnleggende studie,²¹ som fortsatt er standardverket om formannskapslovene. Fra de siste årene kan masteroppgaven til Maren Dahle Lauten nevnes.²² Jeg tror det kan være nyttig nettopp gå inn på sentrum-periferi dimensjonen i forbindelse med formannskapslovene. En linje i debatten var nettopp i hvilken grad den desentraliseringen av makt formannskapslovene innebar ville være problematisk. I en avhandling i 1834 gikk for eksempel Jacob Aall ut mot den formen formannskapslovene

---

Statstjenestemann og ”Almuens Formand”. *Lensmannsombod og lensmenn i det nordafjelske Noreg ca 1660-1870*. Trondheim 2011, Hyvik, Jens Johan. ”Klokkeren i Ola-boka. En studie av forholdet mellom folk og elite i Norge omkring 1830”, i Per Halse, Arne Redse, Asbjørn Simonnes og Per Magne Aadnanes (red.) *Guds folk og folkets Gud : artiklar om kyrkjeliv og gudstru i historie og samtid. Festskrift til Birger Løvlie*. Trondheim 2011. Kjelland, Arnfinn. ”Underoffiserane i bygdesamfunna på 1700-talet. Eit ”forbindende mellomledd” mellom bønder og embetsmenn?”, i jubileumsantologi fra Historisk institutt [under utgivelse, kommer høsten 2012]. Dessuten Harald Krøvel sitt doktorgradsprosjekt. Om politisk mobilisering blant bønder se også Døssland, Atle. ”Bønder, bøker og politikk. Sammenheng mellom skriftkultur og politisk mobilisering i Noreg på 1700-talet”, i *Historisk Tidsskrift*. Bind 82, nummer 2, Oslo 2003.

¹⁹ Bolstad 2010, s. 115-116

²⁰ Bolstad 2010, s. 117

²¹ Bergsgård, Arne. *Formannskapslovene – oppgav og utvikling*. Oslo 1937.

²² Lauten, Maren Dahle. ”Borgeraand utvikler sig kun almindelig der, hvor hver Enkelt har Leilighed til politisk Virksomhed”. *Framveksten av eit moderne demokratibegrep under debatten om formannskapslova av 1837*. Hovedoppgave Universitetet i Oslo. 1997. Det har også blant annet blitt gjort noen studier med lokal vinkling. For et forskningsoversyn se Ibid, s. 8-12.

hadde fått i Stortinget i 1833 (da den ble nektet sanksjon), og skrev at: ” Det vilde vist nok være betænkeligt, at sætte ligesom et Storthing i hver Commune paa Landet, og derved slappe forbindelsen med den øvrige Stat.”²³

En annen merknad, som for så vidt gjelder prosjektet generelt, er at man etter min mening bør være forsiktig med å bruke begrepet demokrati i forbindelse med det som hendte i 1814 og Grunnloven. At det var demokratiske tendenser i Grunnloven, og at den var et skritt i retning av det moderne, norske demokratiet er vi nok alle enige om. Å bruke demokratibegrepet som analytisk verktøy for å spore utviklingstendenser over tid er naturligvis også helt greit. Men, når det er sagt, Grunnloven innførte naturligvis ikke demokrati i moderne forstand.

For å ta noen eksempler: Kongemakten beholdt stor innflytelse i Grunnloven selv om man etablerte et konstitusjonelt monarki. Forholdet til religion var også problematisk.

Embetsmennene sikret seg en sterk stilling. Selv om relativt mange fikk stemme, var man ikke i nærheten av allmenn stemmerett. At demokratiet langt fra var innført viser også etterhistorien. Valgloven av 1828 har Jens Arup Seip beskrevet som ”embetsmannsstatens valglov” og den la klare begrensninger i forhold til valgene.²⁴ At staten også slo hardt ned på opposisjonelle bønder, er også vel kjent. Selv innenfor formannskapene som ble etablert etter 1837, var skepsisen stor til folkelig deltakelse. Tanken om bred folkelig deltakelse i et demokrati lå langt fram i 1814.²⁵

Heller ikke i samtiden ble demokrati-begrepet brukt i moderne mening. På Eidsvoll snakket man om naturrett og folkerett.²⁶ I den grad ordet demokrati ble brukt i samtiden, var det med en negativ snert (som flertallsdespoti), som når Jacob Aall i juni 1814 skrev i et brev at riksforsamlingen utmerket seg «ved en vis demokratisk Tænkemaade».²⁷ Det var ikke ment som et kompliment.

---

²³ Etter Hyvik, Jens Johan. ”Jacob Aalls oppfatning av kultur, elite og folk”, i *Den danske forbindelsen. I Jacob Aalls fotspor i København og omegn*. (Jacob Aall-prosjektet. Skrift nr 3.) Tvedestrand 2010, s 114.

²⁴ Seip, Jens Arup. *Utsikt over Norges historie. Første del*. Oslo 1974, s. 118.

²⁵ Dørum, Knut. ”Opprør eller legitim politisk praksis? Kommunalisme og folkelige aksjoner i Norge ca. 1700–1850”, i Sandvik, Hilde (red). *Demokratisk teori og historisk praksis. Forutsetninger for folkestyre 1750–1850*, Oslo 2010, s 97-100

²⁶ Hommerstad, Marthe. Bonden og stemmeretten – embetsmennene og synet på bøndene, i Sandvik 2010, s. 107

²⁷ Etter Hyvik 2003, s 229.

Avslutning

Jeg skal avslutte med en oppfordring. Det hadde vært flott om prosjektet (i samarbeid for eksempel med NLI sitt prosjekt) kan etablere et nettverk for forskere og andre som fram mot 1814 er særlig opptatt av det lokale og regionale i forhold til 1814 og Grunnloven. Det tror jeg mange hadde satt pris på!

Da gjenstår det egentlig bare å ønske lykke til med et spennende prosjekt. Starten er svært lovende og det er jeg overbevist om at fortsettelsen vil gi ny og verdifull innsikt i regionenes rolle i og omkring 1814.